

Openingstekst: uit: Oosterhuis, Psamen vrij, p. 157

Ik zal is de god Die stem	naar de bron van zijn woord.
Hij heeft ons gemaakt wij niet hem.	Dank daarvoor en gezegend
Hij voert ons door ruige oorden	Gij die uw gemeente bijeenhoudt.

Lezing: Matteüs 9:35 - 10:15

Jezus trok rond langs alle steden en dorpen, Hij gaf de mensen onderricht in hun synagogen, verkondigde het goede nieuws over het koninkrijk en genees iedere ziekte en elke kwaal. Toen Hij de mensenmenigte zag, voelde Hij medelijden met hen, omdat ze uitgeput en hulpeloos waren, als schapen zonder herder. Hij zei tegen zijn leerlingen: 'De oogst is groot, maar er zijn weinig arbeiders. Vraag dus de eigenaar van de oogst of Hij arbeiders wil sturen om de oogst binnen te halen.'

Daarop riep Hij zijn twaalf leerlingen bij zich en Hij gaf hun de macht om onreine geesten uit te drijven en iedere ziekte en elke kwaal te genezen. Dit zijn de namen van de twaalf apostelen: als eerste Simon, die Petrus genoemd wordt, en zijn broer Andreas, Jakobus, de zoon van Zebedeüs, en zijn broer Johannes, Filippus en Bartolomeüs, Tomas en de tollenaar Matteüs, Jakobus, de zoon van Alfeüs, en Taddeüs, Simon Kananeüs en ten slotte Judas Iskariot, die Hem zou uitleveren.

Dit waren de twaalf die Jezus uitzond, en Hij gaf hun de volgende instructies: 'Neem niet de weg naar de heidenen en ga geen Samaritaanse stad binnen. Ga liever op zoek naar de verloren schapen van het volk van Israël en verkondig hun dat het koninkrijk van de hemel nabij is. Genees zieken en wek doden op, reinig mensen die door een huidziekte onrein zijn, en drijf demonen uit. Om niet hebben jullie ontvangen, om niet moeten jullie geven! Neem geen geld aan, geen gouden, zilveren of koperen munten voor in je gordel, vraag geen reistas mee voor onderweg, geen extra kleren, geen sandalen en geen stok, want de arbeider is zijn brood waard. In elke stad en in elk dorp waar je komt, moet je uitzoeken wie het waard is je te ontvangen; blijf daar dan tot je weer verdergaat. Groet de bewoners van het huis dat je binnengaat. Laat jullie vrede over dat huis komen als het dat waard is, maar als het dat niet waard is, laat dan die vrede naar je terugkeren. En als ze je niet willen ontvangen noch naar je woorden willen luisteren, verlaat dan dat huis of die stad en schud het stof van je voeten. Ik verzeker jullie: op de dag van het oordeel zal het lot van Sodom en Gomorra draaglijker zijn dan dat van die stad.'

Overweging:

Goede literatuur, hoe oud ook, spreekt altijd direct tot de lezer. Dat was precies de ervaring die ik had toen ik het evangelie las dat het leesrooster ons vanmorgen voorlegt. *Toen Jezus de*

mensenmenigte zag, voelde Hij medelijden met hen, omdat ze uitgeput en hulpeloos waren, als schapen zonder herder. Toen ik dat las vielen de beelden bij me binnen. Berichten van hele massa's mensen die, post-covid, de mobiel vergroeid met hun hand, ongerust door de geopolitieke ontwikkelingen en opgejaagd door "het regiem van de tijd" — nu inleveren! nu antwoorden! — hun leven op orde proberen te krijgen (en jou met hun elektrische fiets van de sokken rijden). *Uitgeput en hulpeloos.* Het zijn sterke woorden die de Griekse grondtekst hier gebruikt: *uitgeput en hulpeloos*, of: mensen zijn bezorgd en geïrriteerd, of: ongerust en geërgerd, of: ze zitten in de problemen en zijn gefrustreerd.

Om het beroemde citaat van Johan Huizinga uit de jaren dertig nog maar eens aan te halen:

Wij leven in een bezeten wereld. En wij weten het. Het zou voor niemand onverwacht komen, als de waanzin eensklaps uitbrak in een razernij, waaruit deze arme Europese mensheid achterbleef in verstomping en verdwazing, de motoren nog draaiende en de vlaggen nog wapperende, maar de geest geweken. Alom de twijfel aan de hechtheid van het maatschappelijk bestel, waarin wij leven, een vage angst voor de naaste toekomst, gevoelens van daling en ondergang der beschaving.¹

2026, de jaren '30, en kennelijk ook 2000 jaar geleden. Het voelt niet als troost dat kennelijk gelijksoortige gevoelens ook toen al leefden.

Er staat nog iets bij, in die zin van het evangelie: *Jezus voelde medelijden met hen, omdat ze uitgeput en hulpeloos waren, als schapen zonder herder.* Het ontbreekt aan herders, aan leiderschap dat de kudde bijeen houdt. Dat is het eigenlijke thema van deze passage. Het is niet alleen ook een groot thema in onze cultuur, maar ook een complex thema. Veel van jullie, ikzelf inclusief, hebben leiding gegeven aan een groep collega's, een klas, een bedrijf, een institutie, en je weet hoe moeilijk dat is. Veel van ons weten hoe je groeit en bloeit onder een leidinggevende die je werkelijk ziet. En, helaas, ook veel van ons hebben ervaren wat een slechte leidinggevende met je doet. Ik las eens dat een slechte leidinggevende de belangrijkste reden voor mensen is om een andere baan te zoeken. Hoe geef je leiding in een netwerksamenleving waar autoriteit allerm minst vanzelfsprekend is, of, beter gezegd, een netwerksamenleving die gekenmerkt wordt door een plurale autoriteitsstructuur? We hebben allemaal verstand van voetbal en van geneeskunde. Voor afwegingen van wat in het algemeen belang is, heb je geen politici nodig. En voor verstandige uitspraken over religie kun je theologen vanzelfsprekend missen als kiespijn. We zijn allemaal voetbaltrainer, dokter, politicus en theoloog. Wie geeft dan leiding? En wie is nog bereid te worden geleid?

Nu, valt er iets zinnigs te zeggen over leiderschap naar aanleiding van de pericope van vanmorgen? Ik denk van wel. Dan moeten we eerst de diagnose helder hebben die Jezus stelt: *zij zijn als schapen zonder herder.* Hij zegt niet: de schapen moeten weerbaar worden. Of: ze moeten zich beter gedragen. Nee, het ontbreekt hen aan iets. Aan wat? Aan herders. En wat is dan een herder? Dat is iemand die mensen zo ziet, dat ze niet langer *uitgeput en hulpeloos* hoeven rond te dwalen. Laat ik dat nog wat uitwerken — drie punten.

Ten eerste dit: *Toen Jezus de mensenmenigte zag, voelde Hij medelijden met hen.* Leiderschap begint met zien. En dat zien wordt gekwalificeerd door medelijden, — misschien een beetje ongelukkig woord in het Nederlands. Het gaat om compassie, om een innerlijke bewogenheid. Je ziet wat iemand doormaakt, je voelt iemands pijn en wilt ook helpen om het leed te verzachten. Je ziet wat iemand plezier geeft, iemands talenten en koestert die. Daar begint het mee. Niet met: nu heb ik de macht, nu zal ik het eens even regelen. Leiderschap begint niet bij macht, maar met

zien, en met luisteren, en met innerlijke bewogenheid voor wie aan jouw leiding zijn toevertrouwd. Als je die attitude mist, gaat het meteen mis en wordt het niks.

Ten tweede. Jezus diagnosticeerde dat de mensen zijn *als schapen zonder herder*. En nadat hij kennelijk een klein arbeidsmarktonderzoek heeft gedaan, stelt hij vast: er is veel werk te doen, maar *er zijn weinig arbeiders*. *Vraag dus om ... arbeiders*. Maar hij blijft niet eindeloos analyseren, hij neemt geen extern bureau in de arm, hij neemt initiatief (een belangrijke eigenschap van leiders!) en stelt twaalf nieuwe leiders aan. Jezus lost het probleem niet alleen op, maar hij deelt zijn leiderschap. Goed leiderschap creëert nieuwe leiders.

Niet onbelangrijk detail: de nieuwe leiders worden aangeduid als *leerlingen*, die hij een zekere *autoriteit* verleent (daarover zo dadelijk meer). En ze worden genoemd met naam (*Filippus, Bartolomeüs*) en toenaam (*Simon, die Petrus genoemd wordt; de tollenaar Matteüs; Judas Iskariot, die Hem zou uitleveren*). Ze worden in de eerste plaats gepresenteerd als persoon, met een naam, niet als mensen met een taak. Alsof Matteüs wil zeggen: voordat iemand leider, leerling of apostel is, is hij/zij mens. Een persoon, een mens ziet, kent innerlijke bewogenheid. Een mens wil allereerst als mens worden benaderd, en niet als functionaris. Dan dreigen nut of inzetbaarheid voorop te komen staan en dreigt het gevaar van instrumentalisering. Ik vroeg me af: hoe menselijk is de taal van onze functieordeningsystemen en functieprofielen? Taal is niet ongevaarlijk, zoals we weten, en daar zouden we in onze organisaties wel eens wat beter op kunnen letten.

Ten derde, ze krijgen een duidelijke taakstelling mee. Jezus, zo staat er, *gaf zijn leerlingen de macht om onreine geesten uit te drijven en iedere ziekte en elke kwaal te genezen*. De *macht* om dat te doen. Beter nog: hij verleent ze de *autoriteit* om zo te handelen. Het is iets wat hun wordt toegestaan, niet iets waarop ze zich als het ware van nature kunnen beroepen. Ze krijgen verantwoordelijkheid. Het gaat ook niet over henzelf, hun leiderschap dient *het koninkrijk*, dat wil zeggen *het goede nieuws* dat die *uitgeputte en hulpeloze* mensen *geneest*. Leiderschap dient het Koninkrijk en niet zichzelf. Dat wil zeggen, het dient de humaniteit.

Samengevat. Leiderschap begint met zien en innerlijke bewogenheid. Goed leiderschap wordt gedeeld en creëert nieuwe leiders. En leiderschap dient niet zichzelf, maar het Koninkrijk, dat wil zeggen: dient genezing, gerechtigheid, vrede, integriteit/heelheid.

Ten slotte nog dit. Er volgt nog een aantal verzen die een soort uitvoeringsregels bij de basisprincipes van leiderschap zijn. Ze geven nog een verrassende toespitsing op Jezus' leiderschapsvisie. De leerlingen-leiders krijgen geen geld, geen status en geen middelen mee om hun gezag af te dwingen. Geen *targets, Key Performance Indicators, monitoring instruments*. Ze moeten vertrouwen op gastvrijheid en leren omgaan met afwijzing. Ook een herder kan niet alles beheersen. Leiderschap in het perspectief van het evangelie blijkt opmerkelijk kwetsbaar. Het beschikt niet over geld, status of dwangmiddelen, maar leeft van vertrouwen, gastvrijheid en dienstbaarheid. Misschien is juist dát de vorm van gezag waar onze bezeten wereld zo naar verlangt.

1 Johan Huizinga, *Verzamelde werken, VII. Geschiedwetenschap. Hedendaagsche cultuur*, Haarlem 1950, 315.

Slottekst:

Een gedicht van de Rotterdams stadsdichter Elfie Tromp, dat zij schreef voor Ahmed Aboutaleb, bij zijn afscheid als burgemeester van de havenstad.

Macht in een notendop

er was eens een lieve, ongeletterde moeder, een koe en een ezel wiens hoofd
je streelde na het water halen in de stilte en hitte van Beni Sidel
dat deze jongen burgemeester zou worden, had je toen zelf niet geloofd
(achteraf kun je zeggen: zie je wel)

Ik heb geen macht, zei je, alleen mijn streven
je bent als mens niet verheven boven
maar door de wereld heen verweven
je moet zonder twijfel in de toekomst geloven

ik kan nu hooguit mensen aansporen en zaken belichten
en dat deed je met alles wat je had, in een notendop
je kent de kracht van taal en weet hoe ermee te dichten
wie sprak eerder zo beheerst de woorden: rot toch op

die jongen uit Beni Sidel wist nog niets van macht
maar hij had wat nodig was: geloof en daadkracht

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl